

1367
Получено на 20 XII 1925

Нис. Св. Ум. II 1174

III-9-57

От автора

С. С. Бобчевъ.

Защо ни е вече славянство?

(Рѣчь произнесена на тържественото събрание на Славянското дружество на 11 май т. г.)

Ужасната година, що прѣкара България лѣни, направи дълбокъ прѣломъ въ душата на всички.

Сгромолясането на величествена България, издигната въ Лондонъ, слѣдъ войната съ Турция, върху коститѣ на нашия титанъ воиникъ и върху неизмѣримитѣ жертви на народа; българоубийствената междусъюзнишка война и трагичната усамотеностъ, въ която се намѣри българеката земя во врѣме на кървавата си разпирания съ петъ врагове; недочаканата мечтана помощъ и неузнатото желано съчувствие отъ славянски ерѣди, а дочаканата пълна безпомощностъ за насъ и сѣкангъ пълно отектствие на поне състрадателни отзиви — всичко това донесе дълбокъ смуть, дори съкрушение въ съвѣстѣта на българекото общество.

Въ първия моментъ всички бѣха зашеметени отъ туй строполяване внезапно и небивало, строполяване отъ най-високото въ най-страшната пропастъ. И въ такова врѣме хладниятъ разумъ не е, който обещжда и рѣшава. Тукъ заговорватъ чувствата. И стори се, че се провалиха всички трудове, които отъ десетина години приготвиха тържеството на българеката национална мисль. Сѣкангъ окончателно и веднажъ за винаги противъ насъ се разрѣши въ Букурещъ и Цариградъ, чрѣзъ наложенитѣ намъ мирни договори, оная историческа проблема, която цѣли столѣтия мѣчи нашитѣ пра-

дѣди, оная проблема, която имаше своитѣ първи идеолози въ лицето на солунскитѣ брата — равноапостолнитѣ наши първоучители св. Кирилъ и Методий.

Сѣкашъ, разрѣшението на тая проблема въ Санъ-Стефано стана вече една неосществима, разкъсана и навѣки разбита мечта!

Твърдѣ обясними бѣха, слѣдъ това, воплитѣ изтрѣгнати отъ дълбочината на много души, вопли, които и азъ слѣдъ връщането си отъ Петербургъ чухъ не само противъ Русия, но и противъ цѣлото славянство. Нѣкои крайни мнѣния отиваха много надалечъ и до тамъ, щото поставяха и такъвъ въпросъ: „щомъ славянството не ни помогна, не е ли по-добрѣ да отречемъ отъ всичко славянско?“ Нѣщо повече. Искаха да се закриятъ Славянското дружество, да турятъ ключъ на Славянска бѣседа, да поставимъ кръстъ на всичко, което ни напомня нашето славянско произхождение и племенно роднинство.

Чуваха се такива гласове: „Не ни говорете вече за славянство, за славянска идея и взаимность. Не ли видѣхте! Това сж празни звукове. Гдѣ бѣха Русия и славянството, когато гинѣхме въ борба съ гърци и сѣрби? Гдѣ бѣше славянството, когато гъркътъ правѣше най-унищожителни за насъ насилия въ български земи? Гдѣ бѣше Русия, когато румѣнинътъ, безъ да грѣмне пушка, нахълта въ наша златна Добруджа, и, като не се задоволи съ нейното завземане, осмѣли се да върви напрѣдъ низъ българската земя, безъ да срѣщне съпротивление, като я скверняше и като покруваше нашата честь, като посѣгаше на нашата столица? . . . Гдѣ бѣше славянството и Русия, когато турчинътъ се върна въ Тракия, впусна се къмъ Одринъ съ своитѣ диви орди и изново завземаше извъюванитѣ български земи, напоени съ български сълзи и кръвъ, освободени съ потъ и мжка на българския народъ.

„Слѣдъ всичко туй, защо ни е вече славянство?...“

Чухъ тия ридания даже отъ искрени, дългогодишни ратници въ полето на славянската взаимность. И тежко ми стана! Тежко ми стана: едно, защото, на първи погледъ и отъ външна страна, сѣкашъ всичко това бѣше вѣрно и като че ли мжчно можеше да се защитава славянството, второ и сжществено, защото въ тоя моментъ на особенъ психозъ и

при нашия политически животъ, който заварихъ въ България, азъ не знаяхъ и не виждахъ, въ кръстопътя на който бѣхме застанали, какъждѣ да ударимъ пѣзъ нѣкой новъ пѣтъ, който да ни изкара на желанія и обѣтованъ брѣгъ!

Спомнихъ си, обаче, отговоритѣ на тѣзи питання, съмнѣния и натяквания, отговори, изказани громко отъ всички, които знаяха работитѣ и които искаха да се хвърли истинска свѣтина за отношенията на славянитѣ къмъ България.

„Какъ? отговаряха — вие се сърдите на руситѣ, на другитѣ славяни за вашитѣ злочестини! Та вие забравяте вчерашнитѣ събития. вчерашната история! Не бѣхте ли вие нашитѣ любимци, които ние цѣнѣхме и дигахме на високо, считахме за най-първи, за най-мъдри, за най-силни. Не ние ли казвахме: има България на Балканския полуостровъ, има и славянство? Не ние ли ви дадохме най-реални знакове на нашитѣ обичъ и очудване, и юлко, колко пѣти? . . . И, най-послѣ, не ние ли ви съвѣтвахме да мирувате, да дойдете въ Петербургъ при Върховния третейски съдия и, главно, да не почвате военни дѣйствия противъ съюзницитѣ си, защото не само не ще има кой да ви помогне, ами на васъ ще се нахвърлятъ и румѣни и турци? Когато вие, балканцитѣ, бѣхте наедно, ние ви помагахме. Когато вие поддържахте единъ балкански блокъ, създаденъ за ваша защита и за ваше благо, ние ви ржкопдескахме. Но можехме ли ние да ви помагаме, за да изтрѣбвате единъ другиго? И какъ да ви помагахме? Съ война? А най-главно и най-важно: защо почнахте? . . .“

На тѣзи възражения азъ не единъ пѣтъ отговаряхъ и устно и гласно, въ печата. И доказвахъ, на първо мѣсто, че, ако дори ние сме почнали, — което за мене не бѣше познато, то пакъ не трѣбва да се забравя, кои ни извикаха, кои много по-рано, задъ нашия гърбъ, когато ние одържахме на Чатаджка и Булаиръ напора на общия врагъ, кои правяха съзаклятие и съюзъ противъ насъ за да ни ограбятъ. Азъ напомняхъ, че ние и слѣдъ почването, пакъ бѣхме невиновни — че ние спрѣхме, но други бързо отидоха напрѣдъ и изкараха, както искаха, до край ужаситѣ на междусъюзнишката война. Най-послѣ, ние бѣхме ограбени, унижени, покрусени. . .

Силни възражения ми се правѣха и се привеждаха доказателства, какъ и какъ сж били готови и приготвени да ни помонатъ, но какъ това не било вече възможно слѣдъ като „ние сме си изгорили сами мостовѣтъ, като сме трѣгнали изъ кривъ път“. . . „Руската помощъ, казваха, не можешито да се очаква, нито да се иска слѣдъ вашето поведение“.

И до сега на нашитѣ оплаквания се чуватъ сжщитѣ възражения:

„Защо почнахте? Не ви ли се телеграфира отъ самия руски императоръ: „Който почне, ще отговаря прѣдъ славянското дѣло за ирѣстжпната борба“.

Нинѣ, положението продължава да бжде необистрено, мрачно. Ше минатъ обаче мѣсеци и години и хладниятъ разумъ ще встжи въ правото си. Ние ще разберемъ и грѣшкитѣ, и заблудженията си. Ние ще трѣбва да запомнимъ и да не забравяме вече онова, което е квинтъ-есенцията отъ поуката на вчерашния день: „ще легнешъ на каквото си постелишъ“. Повече критицизмъ въ отношенията си съ всички съсѣдни и несъсѣдни народи и държави. А главно, повече самокритика, която ще ни даде да видимъ собственитѣ си погрѣшки, най-фатални въ нашитѣ злочестини.

Но значи ли, слѣдъ всичко това, че ние трѣбва да се откажемъ отъ славянството? Значи ли, че ние, най-първитѣ славяни на Балк. Прлуостровъ, трѣбва да прѣдадемъ на анатема славянската идея и да направимъ нашъ народенъ лозунгъ: „Защо ни е вече славянство? Не ни трѣбва никакво!“

За да се отговори на тия питання, необходимо е да се влѣзе въ разправия много и твърдѣ продължителна. Това не може да бжде тема за една такава кратка срѣща, каквато е днешната. При все това — нѣколко кратки обяснения.

Имаме право да се сърдимъ на нѣкои славянски срѣди, както имаме още по-голѣмо право наи длъжностъ да диримъ нашитѣ грѣшки и причинитѣ на нашитѣ злочестинитѣ. Но това никакъ не ще каже, че трѣбва да спремъ и въртимъ националния си животъ около единствената ось: „натяквания навънъ и самокритика вжтрѣ“. Ние трѣбва да се взремъ вече и въ създаденото ни положение и да обсждимъ дали настоящето е по-малко тежко, по-малко пълно съ примеждия отъ миналото?

Нѣма причини за отчайване, — да, безспорно; но има много нужда за опомване, отрезвение и подирване правиленъ и спасителенъ изходъ. Трезвиятъ български народъ, ржководенъ отъ своя здравъ инстинктъ, безъ да се поддаде на врѣдителни съблазни, се прибра въ черушката си и заработи мирно и тихо, като потули гордо своитѣ болки. Но, ржководителитѣ на българското общество прѣдадоха ли се върху разрѣшението на великата задача: „сега на кждѣ?“ Ето въпроса. Днесъ ние вървимъ безъ пктъ, а така можемъ да се намѣримъ и въ безизходъ. И намѣсто да се увеличавемъ и въ ослѣпението си да осжждаме другито за собственитѣ си нещастия, нека вникнемъ въ дълбокитѣ домашни причини на злото, — освѣнъ това, нека се огледаме около насъ и видимъ надвисналото надъ главата ни прѣмеждие: „Обрѣчътъ, който ни оерждава, слѣдъ Букурещкия и Цариградски договори“, обрѣчъ, който всѣки день се стѣга повече и повече. Между това ние чуваме още гласове; „Защо ни е вече славянство? . .

И този викъ е знакъ, че ние не сме се сепнали още, не сме се успокоили, не сме отрѣзвѣли поне достатъчно.

Не може единъ народъ да живѣе усамотенъ. Не може и една държава да стои уединена, когато гледа, че всички се групиратъ, обединяватъ за обща работа, защита, закрѣпа. Всички народи, споредъ своитѣ интереси, икономически, политически, културни, национални, самоопрѣдѣлятъ своята принадлежностъ къмъ една или друга отъ съществуващитѣ голѣми группировки въ Европа или си подаватъ ржка. А ние?

Истина не е расовата подкладка, нито племеното родство изключително ржководно начало за самоопрѣделяне пктя на съюзи и сближаване, по който трѣбва да се върви. На първо мѣсто и тукъ се поставя питането: гдѣ сж нашитѣ народни жизнени интереси? И за това не трѣбва да ни мамятъ прѣкомѣрно нито племенни увлѣчения, нито чужди съблазни. И едното и другото поврѣдиха, силно поврѣдиха на България. Да погледнемъ по-хладно въ историята на миналото. Не стига само да се съюзишъ съ нѣкого свой, близъкъ, едноплемененъ, или чуждъ и далеченъ. Не е достатъчно и това, че се усѣщашъ силенъ въ една группировка, а необходимо е: 1. да умѣешъ да цѣнишъ правилно силитѣ си и силитѣ на другитѣ; 2. да прѣдпочетешъ да чакашъ, за да

използувашъ своето положение, отколкото да рискувашъ готовото, спечеленото.

Нашитѣ недостатъци бѣха широко използвани отъ нашитѣ недоволни съюзници. А нашитѣ дарби и сили, нашитѣ добродѣтели и трудове станаха жертва на една прѣкомѣрна наша лакомия, на лица на стоворливостъ и на партизанска неразбранция. Славянството не ни бѣше криво, че ние не послушахме прѣдупрѣжденията, нито че съюзнишко вѣроломство ни тикна въ една непомѣрна борба, която ни смаза...

Сега, стегнати въ неприязнена верига, ние сме длѣжни да прѣцѣнимъ цѣлата програма на своята вътрѣшна и външна народна дѣйностъ. Прѣди всичко, ние трѣбва да стабилизираме нашитѣ политически, културни, просвѣтителни и икономически сили, като ги туримъ на работа. Закрѣпване военно и икономическо — ето нашата ближайша работа. Колкото за ближайшата цѣль, тя е ясна: „и въ осакатенитѣ граници на малка България ние трѣбва да я направимъ велика“. Ние ще трѣбва да използваме всички вътрѣшни сръдства за нашето всестранно засилване.

Покажатъ ли ни отъ близки и далечни страни факти и условия за възможно подаване ръка, ние не трѣбва да я отритнемъ. Всека приятелска ръка нека сме готови да поемемъ. Нека се прѣдпазваме само отъ Данайскитѣ дарове и да ги отхвърляме отъ гдѣто и да идатъ тѣ. Реваншъ ние не искаме; но да прѣстанемъ да мислимъ за запазата на българщината отъ изстребление е по-горѣ отъ нашитѣ сили. Ако тѣзи, които сж се били съ насъ рамо до рамо за свободата на роба се покажатъ готови да се даде на българския елементъ свобода на езика, училищата, на черквата, единъ сносенъ животъ — толкозъ по-добрѣ; инакъ — ако тѣ се опитатъ да му наложатъ по-тежко робство — тѣ сами ще се измамятъ горчиво. Тѣ сами ще видятъ, че сторената неправда нѣма да ги ощастливи.

Славянскитѣ печатъ ще се освѣтли постепенно и достатъчно, а за това ще трѣбва да заработятъ и да работятъ планомерно нашитѣ мобилизирани сили. И славянството ще се обърне къмъ насъ изново като къмъ членъ отъ оная граматна задруга, въ които ние сме били и оставаме първенствующа сила.

Впрочемъ, нѣма да изтече много вода и ние сами ще се убѣдимъ, че не бива и не можемъ да се сърдимъ на славянството. Ние сме младъ народъ. Златниятъ вѣкъ на нашата история не е въ миналото, а въ бъдещето. Нашето замогване, възмжжаване и процъвтыване е напредъ. Ако нашитѣ славни подвизи и побѣди подь Лозенградъ, Люле-Бургасъ, Чаталджа, Булаиръ и Одринъ бѣха погребени въ Букурещъ и Цариградъ съ изневѣрство на петъ врагове и съ нашето „прѣстѣпно безумие“, никой не е въ състояние да погребеша нашата вѣра въ собственитѣ ни сили, нашитѣ идеали и упования. Тѣ сж живи, свѣжи, нееразими. И съ помощта на Провидѣнието, и трѣзвата работа на българския народъ, тѣ ще тържествуватъ.

Картата на Балканския прлуостровъ не може да бжде редактирана и начертана окончателно нито въ Букурещъ, нито въ Цариградъ. Величайшиятъ картографъ — Врѣмето — не е издалъ своята послѣдня присжда. Безъ да се повръщаме къмъ съдѣйствието на Немезида, ние сме убѣдени че тоя картографъ кога-кога ще извърши своята работа съ справедливостъ. За насъ остава само едно: да бждемъ готови, да работимъ неуморно и да дебнемъ сждбоносния моментъ.

Историята на миналото трѣбва да ни ржководи въ настоящето. Ние длѣжимъ на идеята на националность, на идеята за славянство: и възраждането си, и тържеството на великата си самобитна борба, водена за извоюване национална черкова, и освободителната война отъ 1877—1878 год., и Санъ-Стефанския договоръ, и знаменитото изречение „0 разединеніи не можетъ быть и рѣчи“, и участието на Русия при уреждане нашата независимостъ и . . . трѣбва ли да изреждамъ още броеницата отъ реални прояви на славянски симпатии и помощи къмъ насъ — вчерашнитѣ и утрѣшнитѣ Венеаминовци на славянството. Ние отъ славянството не можемъ да се откажемъ, и не само защото то е источникъ на нашата култура, наука, книжнина, че ние сме часть отъ него, но и защото то ни е необходимо за бъдещия националенъ животъ.

Въ продължение на единадесетъ мѣсеци, въ днитѣ на българскитѣ славни побѣди и въ минутитѣ на нашето сгромолясане, азъ бѣхъ въ Русия и имахъ възможность много пхти да се убѣдя въ това: славянството, сла-

вянскитѣ чувства, славянската мисль не сж умрѣли, и тѣ, както ни даваха сили въ миналото, не ще ни оставятъ и въ бждецето, разбира се, прѣди всичко ако ние стоимъ бодри, силни, достойно приготвени и на стража на националнитѣ си интереси.

На тръгване отъ Русия и по пактя за България, слѣдъ сгромолясането и тежкитѣ Букурещки и Цариградски договори, азъ срѣщахъ мнозина видни славяни и видѣхъ, колко тѣ, заедно съ насъ, вѣрватъ въ бждецето на България. Отъ всички тѣзи срѣщи незабравима и незаличима въ паметта ми ще остане една — въ Виши (Франция). Като се сбогувахъ съ единъ знаменитъ руски дипломатъ, азъ го помолихъ да ми каже, какво мисли той за настоящето и бждецето на нашето отечество. И съ едно звучаще въ душата му съчувствие и убѣждение, той ми каза това, съ което азъ свършвамъ рѣчта си:

„Вие ме питате какво много здраве да носите въ България. Е, добрѣ, ето моитѣ напжтствени думи: Не се прѣдавайте на униние. Този български народъ, който удиви свѣта съ своята безмѣрна енергия и безпримѣрна трезвость, даже верѣдъ и слѣдъ злочестинитѣ си, не е завършилъ своята героическа епоха. Той почва. Нему прѣдстои свѣтло и велико бждеце, но . . . сега отъ всички васъ се иска мъдрость и спокойна, мирна културно-икономическа работа. Работете за своето повдигане и нарастване . . . Границитѣ не сж вѣчни; а такива народи, като българския, тѣ сж вѣчни“.
